

DIALOGISCHE GESPREKKEN IN DE KLEUTERKLAS

MODEL2TALK is een onderzoek van de Vrije Universiteit Amsterdam naar het verbeteren van de gesprekskwaliteit met kleuters. In dit artikel beschrijven de onderzoekers hoe leerkrachten eenvoudige gesprekstoetsen kunnen inzetten die kinderen uitdagen om te praten, echt te luisteren, te redeneren en samen te denken. Dit levert een gesprekscultuur op waarin kinderen steeds beter leren communiceren en samen denken.

Tekst: Chiel van der Veen, Claudia van Kruistum en Bert van Oers

In de afgelopen decennia is veel onderzoek gedaan naar gespreksactiviteiten in klassen (zie bijvoorbeeld Cazden, 2001; Howe & Abedin, 2014; Resnick, Asterhan, & Clarke, 2015). Uit dit onderzoek weten we dat gesprekken waarin leerkrachten veel open vragen stellen, kinderen ruimte krijgen om te praten, te redeneren en samen te denken, en waarin ze worden gestimuleerd echt naar elkaar te luisteren, een positief effect lijken te hebben op onder meer de leermotivatie en prestaties, redeneervaardigheden en de taalontwikkeling. Dit type gesprekken wordt in de literatuur ook wel dialogische gesprekken genoemd. Veel van het onderzoek naar dialogische gesprekken wordt uitgevoerd in de bovenbouw van de basisschool of het voorgezet onderwijs. De vraag is dus: kan dat ook in de kleuterklas? En wat levert dat op? In dit artikel presenteren we de belangrijkste resultaten van het MODEL-

2TALK-onderzoek. In dit onderzoek hebben we leerkrachten in meerdere kleuterklassen begeleid in het voeren van dialogische gesprekken. We laten zien hoe die begeleiding verliep en welk effect het voeren van dialogische gesprekken heeft op de communicatieve ontwikkeling van kleuters.

HET BELANG VAN GOEDE GESPREKKEN

Gesprekken zijn in het onderwijs een belangrijke basis voor het leren en ontwikkelen van kinderen. Courtney Cazden (2001) noemt gesprekken ook wel de taal van het leren of de setting waarin leren plaats kan vinden. Hoe zit dat precies? En wat zijn de kenmerken van goede gesprekken? Ten eerste is het belangrijk dat kinderen in gesprekken ruimte krijgen om te praten en hun ideeën te verwoorden. Door actief taal te gebruiken worden kinderen geconfronteerd met taalkennis die nog ontbreekt. Hierdoor zal de leerling alert worden op het taalaanbod in zijn omgeving en nieuwe taalkennis aan zijn of haar repertoire toevoegen (Damhuis & Litjens, 2003). Daarnaast is het van belang dat leerlingen in gesprekken goed naar elkaar leren luisteren. Niet alleen leren kinderen hierdoor veel van elkaar, maar het stimuleert hen ook om op elkaars ideeën voort te bouwen of het met elkaar eens of oneens te zijn. In goede gesprekken leren kinderen dus beter om samen te communiceren en te denken.

Ten tweede hebben wij in ons onderzoek laten zien dat goede communicatieve vaardigheden samenhangen met de sociale acceptatie van kinderen (van der Wilt, van Kruistum, van der Veen, & van Oers, in voorbereiding). Hoe beter de communicatieve vaardigheid, hoe vaker kinderen door hun klasgenoten worden geaccepteerd.

Ten derde zet de leraar in goede gesprekken gesprekstoetsen in die kinderen uitdagen om hun ideeën te delen, echt naar

elkaar te luisteren, te redeneren, en samen te denken (van der Veen, van Kruistum, & Michaels, 2015; zie kader). Dialogische gesprekken waarin een leerkracht kinderen ruimte geeft om te praten, te redeneren en te denken, lijken een positief effect te hebben op de leerprestaties van kinderen (O'Connor, Michaels & Chapin, 2015).

Tot slot laat onderzoek (Robinson & Robinson, 1983) zien dat het belangrijk is om in gesprekken te reflecteren op de communicatie van kinderen. Hierdoor worden zowel het communicatieve begrip als de communicatieve prestaties verbeterd.

WAT LEVERT HET OP?

Ook kleuters zijn al in staat om goede gesprekken te voeren waarin zij hun ideeën verwoorden, redeneren, samen denken en echt naar elkaar luisteren. In het MODEL2TALK-onderzoek hebben wij twaalf leerkrachten (de zogeheten interventiegroep) acht weken begeleid in het voeren van dialogische gesprekken over verschillende dieren. Negen leerkrachten (de vergelijkingsgroep) kregen geen begeleiding, maar voerden wel dezelfde gesprekken.

Alle 469 kinderen werden vooraf en na afloop getest op hun communicatieve vaardigheden met behulp van de Nijmeegse Pragmatiek Test. Hierbij keken wij onder meer of kinderen informatie kunnen geven, beurtwisseling laten zien en kunnen herhalen bij onduidelijkheid. Daarnaast werden de leerkrachten meerdere keren gefilmd wanneer zij gesprekken voerden met de kinderen in hun klas.

Wat wijzen onze analyses uit? Ten eerste laten de kinderen in de interventiegroep betere communicatieve vaardigheden zien op de nameting (van der Veen, de Mey, van Kruistum, & van Oers, ingediend). Door het voeren van dialogische gesprekken lijken kinderen dus beter te leren communiceren. Ten tweede laten de videobeelden zien dat kinderen in de interventiegroep meer praten en wanneer zij praten ook langere bijdragen hebben. Doordat leerkrachten in de interventiegroep kinderen uitdagen op hun communicatieve uitingen te reflecteren (zie kader), lijkt het erop dat kinderen in deze klassen elkaar ook steeds vaker proberen te begrijpen. In de klas van juf Lot,

Juf Lot: 'Dex, kun je het ons nog een keer uitleggen?'

Dex: 'Kijk, ik zag dat rode ding (schild van het lieveheersbeestje) toen hij ging vliegen.'

Dana: 'En toen, dat was eigenlijk. Ik denk dat hij bedoelt dat het bescherming is voor zijn vleugels. Niet voor zichzelf.'

Bo: 'Maar ook een beetje voor zichzelf.'

Dex: 'Ja, dat is ook wat ik bedoelde.'

Juf Lot: 'Maar Dana, jij zei dat hij bescherming heeft voor zijn...?'

Dana: 'Ehm, voor zijn vleugels, want anders beschadigen die en dan kan hij niet zo goed meer vliegen.'

Achmed: 'Net als een vlinder?'

Dana: 'Nee, want een vlinder heeft zijn eigen vleugels, maar een lieveheersbeestje gaat zo. Als je heel goed kijkt, zijn vleugels, dat rode ding [schild] gaat omhoog.'

Dex: 'Ja. Dat is wat ik bedoelde.'

bijvoorbeeld, voeren de kinderen een gesprek over hoe het lieveheersbeestje nu precies vliegt en hoe het schild bescherming biedt. Dit korte transcript laat zien dat de kinderen in de klas van juf Lot samen nadenken en moeite doen om elkaar te begrijpen.

En de leraren? De resultaten van het onderzoek laten zien dat leraren in relatief korte tijd kunnen leren om dialogische gesprekken te voeren. Door te werken met de doelen voor dialogische gesprekken (zie kader) hebben zij geleerd om kinderen meer ruimte te geven om te praten en samen te denken. Leraren geven terug dat zij genieten van het voeren van dialogische gesprekken, veel meer te weten komen over de communicatieve en cognitieve mogelijkheden van de kinderen in hun klas, en merken dat kinderen ook in bijvoorbeeld spelactiviteiten beter met elkaar communiceren.

Doelen van dialogische gesprekken. Wat doet de leerkracht?

1. Daag kinderen uit om hun ideeën en gedachten te delen, uit te breiden en te verhelderen.
Kun je daar nog iets meer over zeggen? Dus jij zegt...? (geef de leerling ruimte om het met je eens/oneens te zijn)
2. Daag kinderen uit echt naar elkaar te luisteren en elkaars ideeën serieus te nemen.
Wie kan herhalen wat Boris net zei?
3. Stimuleer kinderen om te redeneren.
Waarom denk je dat? Gaat het altijd op die manier?
4. Daag kinderen uit om samen te denken en voort te bouwen op elkaars ideeën
Ben je het eens met wat Sara net zei? Waarom?
5. Daag kinderen uit te reflecteren op (reacties op) hun communicatieve uitingen en het verloop van het gesprek
Wat bedoel je precies? Waarom is het belangrijk dat we naar elkaar luisteren?

AAN DE SLAG MET MODEL2TALK

Wil je op jouw school ook meer halen uit gesprekken met kleuters? We geven een aantal tips. Ga allereerst eens na hoe de leraren op jouw school gesprekken voeren. Zijn zij veel zelf aan het woord? Wat voor een type vragen stellen zij? Maak bijvoorbeeld een video-opname van een kringgesprek en analyseer dit samen met de leraar. Op deze manier worden leraren zich bewust van de wijze waarop zij met kinderen praten. In het MODEL2TALK-onderzoek gaven leraren bijvoorbeeld aan dat zij weinig denktijd gaven aan kinderen, veel gesloten vragen stelden en veel meer aan het woord waren dan zijzelf hadden verwacht.

Ten tweede is het belangrijk om doelgericht te werken. Kies samen met de leraar één of twee doelen (zie kader) voor dialogische gesprekken waar een aantal weken aan wordt gewerkt. Observeer en film leraren regelmatig om ze te laten zien welke veranderingen optreden. Bespreek wat goed gaat en wat de volgende keer anders of beter kan. Laat leraren tot slot ook bij elkaar in de klas kijken. Leraren die deelnamen aan het onderzoek gaven regelmatig aan dat zij veel leerden van het bekijken van elkaars videobeelden.

CONCLUSIE

In dit artikel hebben wij laten zien dat leraren met een aantal eenvoudige gesprekstechnieken meer kunnen halen uit gesprekken met kleuters. De resultaten van het MODEL2TALK-onderzoek wijzen uit dat dialogische gesprekken een positieve bijdrage leveren aan de communicatieve ontwikkeling van kinderen. Het creëert een gesprekscultuur waarin kinderen beter gaan communiceren en leren om samen te denken. Ook aan de slag met MODEL2TALK? De eenvoudige tips in dit artikel helpen je om leraren te begeleiden in het voeren van dialogische gesprekken.

REFERENTIES

- Cazden, C. (2001). *Classroom discourse: The language of teaching and learning*. Portsmouth, NH: Heinemann.
- Damhuis, R., & Litjens, P. (2003). *Mondelinge communicatie. Drie werkwijzen voor mondelinge taalontwikkeling*. Nijmegen: Expertisecentrum Nederlands.
- Howe, C., & Abedin, M. (2013). *Classroom dialogue: A systematic review across four decades of research*. *Cambridge Journal of Education*, DOI:10.1080/0305764X.2013.786024
- O'Connor, M.C., Michaels, S., & Chapin, S. (2015). "Scaling down" to explore the role of talk in learning: From district intervention to controlled classroom study. In L.B. Resnick, C. Asterhan, & S. Clarke (eds.), *Socializing intelligence through academic talk and dialogue* (pp. 111-126). Washington, DC: AERA.
- Resnick, L.B., Asterhan, C., & Clarke, S. (Eds.) (2015). *Socializing intelligence through academic talk and dialogue*. Washington, DC: AERA.
- Robinson, E.J., & Robinson, W.P. (1983). *Communication and metacommunication: Quality of children's instructions in relation to judgments about the adequacy of instructions and the locus of responsibility for communication failure*. *Journal of Experimental Child Psychology*, 36, 305-320.
- van der Veen, C., van Kruistum, C., & Michaels, S. (2015). *Productive classroom dialogue as an activity of shared thinking and communicating: A commentary on Marsal*. *Mind, Culture, and Activity: An International Journal*, 22(4), 320-325.
- van der Veen, C., de Mey, L., van Kruistum, C., & van Oers, B. (ingediend). *The effect of productive classroom talk and metacommunication on young children's oral communicative competence: An intervention study in early childhood education*.
- van der Wilt, F., van der Veen, C., van Kruistum, & van Oers, B. (in voorbereiding). *Pragmatic language ability and social acceptance in early childhood education*. w

Chiel van der Veen is promovendus binnen de sectie Onderwijs- en Theoretische Pedagogiek van de Vrije Universiteit Amsterdam. In zijn onderzoek houdt hij zich bezig met hoe productieve, dialogische gespreksactiviteiten de communicatieve en denkontwikkeling van kinderen kan bevorderen. In 2015 was hij visiting scholar aan de Clark University, Worcester, USA binnen de vakgroep van prof. Sarah Michaels.

Claudia van Kruistum is docent en onderzoeker binnen de sectie Onderwijs- en Theoretische Pedagogiek van de Vrije Universiteit Amsterdam. Ze promoveerde in 2013 op een studie naar veranderingen in geletterdheid van jongeren. In haar huidige onderzoek houdt zij zich in samenwerking met de Europese Commissie bezig met geletterdheid van het jonge kind.

Bert van Oers is bijzonder hoogleraar Cultuurhistorische Onderwijspedagogiek binnen de sectie Onderwijs- en Theoretische Pedagogiek van de Vrije Universiteit Amsterdam. Hij promoveerde in 1987 op een studie naar Activiteit en Begripsvorming. Zijn huidige onderzoeksinteresses zijn spel als context voor leren en de ontwikkeling en implementatie van Ontwikkelingsgericht Onderwijs.